

Jo Van Den Berghe & Jeroen D'hoë

NEW FEET FOR 5 YEARS A MINUTE.

Een artistiek onderzoek naar grensverleggende ruimte-tijd-ervaringen in de transdiscipline architectuur-muziek.

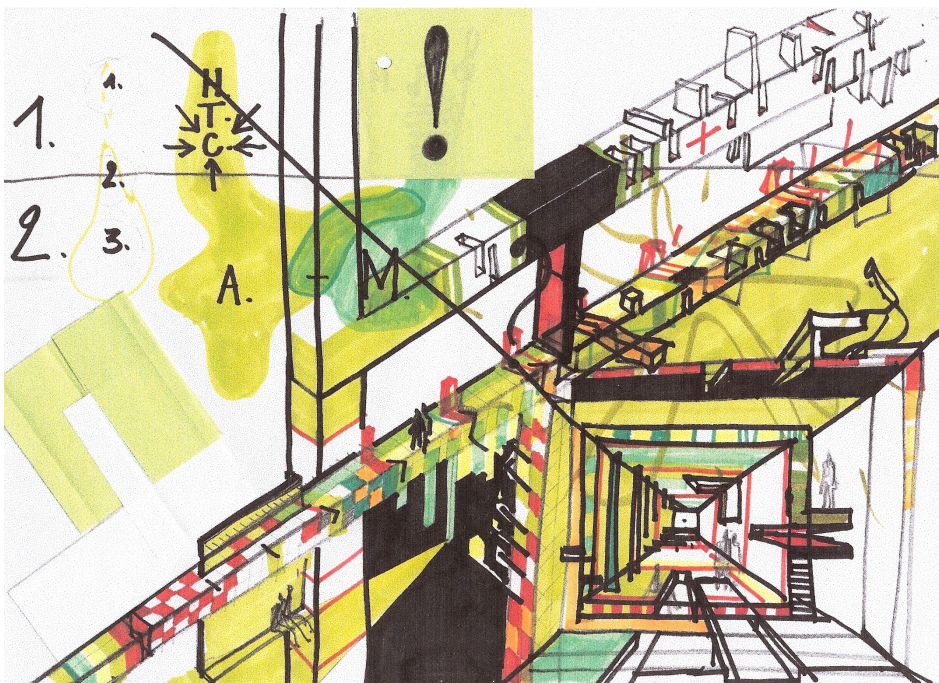
Artistiek Onderzoeksproject OPAK-07/47, 2008-2011, Associatie K.U.Leuven i.s.m. Concertgebouw Brugge.

Promotor: Jo Van Den Berghe, Hogeschool voor Wetenschap & Kunst, Sint-Lucas Gent

Co-promotor: D'hoë Jeroen, Hogeschool voor Wetenschap en Kunst, Lemmensinstituut

Architect Jo Van Den Berghe en componist Jeroen D'hoë vinden elkaar in het artistiek onderzoeksproject NEW FEET FOR 5 YEARS A MINUTE (Associatie K.U.Leuven i.s.m. Concertgebouw Brugge). De synesthesie tussen architectuur en muziek tast grenzen af en genereert nieuwe architecturale en muzikale compositiemogelijkheden die de toeschouwer meenemen in een wervelende beleving van ruimte en klank, ge-time-de leegte en plaatselijk ontgrensde tijd.

Jo Van Den Berghe, "Outward Boogie Woogie" [2007]

Architecturale ruimtes ontstaan simultaan met een muzikaal tijdspad en monden uit in een provocatief klank-beeld-verhaal (*narrative*) dat bewust *ontregelend werkt op het net- en trommelvlies* van de deelnemende toeschouwer. Doorheen het gezamenlijk (ver)beelden van zintuiglijke ervaringen exploreren de onderzoekende kunstenaars 'andere' concepten van ruimte en tijd.

Jeroen D'hoë, "Concedido" [2005] voor a capella vrouwenkoor (fragment)

CONCEDO [Luis De Camões / Jeron D'ho]

175 *mf*

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a -

S. I trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di -

S. II trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di - do,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di - do,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di - do, con - ce -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di - do,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di - do,

A. I trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce - di -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da, con - ce -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma - da,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma -

A. II trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a - ma -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da, a -

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da,

trou. - - - - - *pp* pá - tri - a - ma - da,

De synopsis van het onderzoeksproject werd als volgt geformuleerd: “Architectuur en muziek worden respectievelijk beperkt door de *onomkeerbaarheid van zwaartekracht*

en *unidirectioneel tijdsverloop*. Door te putten uit wetmatigheden van elkaars disciplines kunnen beide gemeenschappelijke ontwerp-tools ontwikkelen (nieuwe kennis) al creërend (onderzoek-in-en-door-de-kunsten) en naar elkaar toegroeien tot een transdiscipline met verruimde mogelijkheden. Dit artistiek onderzoeksproject beoogt via grensverleggende, wervelende ruimte-tijd-ervaringen d.m.v. virtuele case-studies terrein te winnen op realistische wetmatigheden en nieuwe kennis aan het ruimere artistieke (onderzoeks)veld architectuur-muziek (practitioners, researchers, tutors) aan te reiken”.¹

ONDERZOEKSVRAAG [“WAT?”]

De verbeelding van de scheppende kunstenaar reikt verder dan ‘realistische’ wetmatigheden en is in staat door te dringen tot het ‘reële’. [Het ‘realistische’ wordt hier als term gebruikt voor het alledaagse, het triviale, terwijl met het ‘reële’ een diepere, onderliggende werkelijkheid wordt bedoeld]

en

kan daardoor de confrontatie aangaan met ‘realistische’ wetmatigheden, om zich te bevrijden van de onomkeerbare zwaartekracht in architectuur en van het unidirectioneel tijdsverloop in muziek. Daarnaast zijn er andere ‘realistische’ wetmatigheden (die niet aan bod komen in betreffend onderzoeksproject) die als beperkende factoren op de verbeelding van de scheppende kunstenaar inwerken, zoals economische imperatieven (bvb. budgettering), wetgeving en administratie, ideologie, technische uitvoerbaarheid, etc.

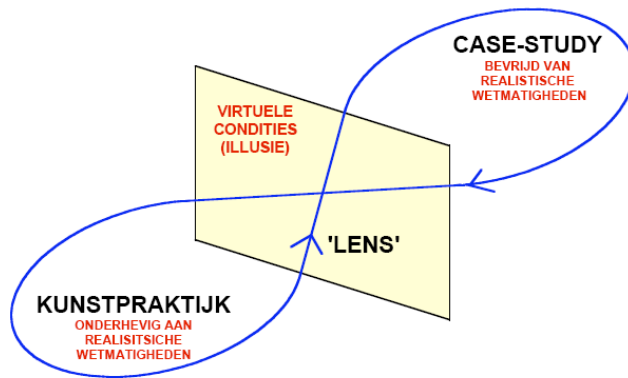
In het *transdisciplinair* raakvlak tussen de participerende artistieke onderzoeksdomeinen (architectuur en muziek) ontstaan enerzijds het besef dat bevrijdende ontwerpcondities cruciaal zijn en anderzijds de intentie om – vanuit dit besef – gezamenlijk een artistiek ontwerp als antwoord te realiseren (onderzoek in-en-door-de-kunsten).

In deze transdiscipline ontstaat synesthesie tussen ruimte- en tijdservaringen die onder bepaalde condities zal onderzocht worden. Deze condities worden in VIRTUELE CASE-STUDIES (cf. infra) gecreëerd door middel van de uitschakeling van de zwaartekracht [“NEW FEET”] en het unidirectioneel tijdsverloop [“FOR 5 YEARS A MINUTE”] in architecturaal-muzikale installaties.

Deze condities brengen ons in de virtualiteit (‘illusie’), als een bruikbare factor in (dit) artistiek onderzoek. Virtualiteit kan voor de kunst betekenen wat hypothese is voor de wetenschap. Zo worden de wezenlijke artistieke ambities van dit onderzoeksproject waargemaakt.

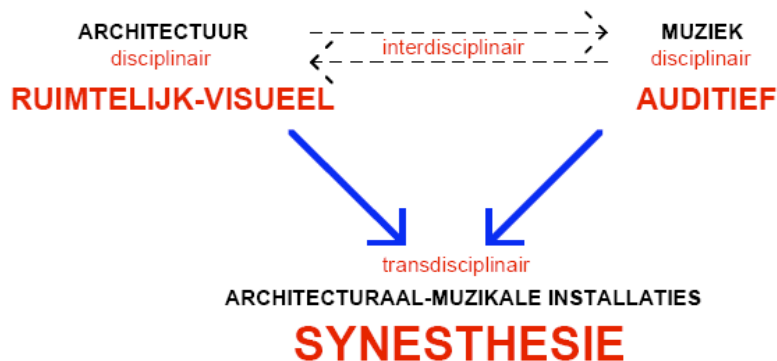
¹ Fragment uit Projectaanvraag NEW FEET FOR 5 YEARS A MINUTE, 26-10-2007.

Schema 1: KUNSTPRAKTIJK – CASE-STUDY

Dit onderzoek veronderstelt het afzonderlijk vooronderzoek in de betreffende deelgebieden om discipline-eigen mechanismen te onderkennen, te expliciteren en hierdoor interdisciplinair mededeelbaar te maken. Zo kunnen gemeenschappelijke inzichten inzake synesthesie tot stand komen in de transdisciplinaire context (architectuur-muziek). Uiteindelijk worden vanuit deze 'interface' verschillende mogelijkheden van interactie tussen de betreffende disciplines onderzocht en uitgewerkt in transdisciplinaire artistieke creaties.

Schema 2: SYNESTHESIE

Beide projectaanvragers hebben in hun eigen artistieke creaties en in hun artistiek (onderzoeks)domein in het algemeen steeds een uitgesproken affiniteit met bovenvermeld uitgangspunt, probleemstelling en onderzoeksvraag [cf. illustraties].

Hierbij gelden diverse voorbeelden uit zowel de eigen discipline als de transdiscipline als inspiratiebronnen.

Inspirerende architecturale voorbeelden zijn te vinden in het werk van Giovanni Battista Piranesi en Maurits Cornelis Escher dat ook bij het bredere publiek tot de verbeelding spreekt. Parallel met het werk van Casimir Malevich en het Russisch constructivisme ontstaat in 1925 de “Raumstadt” van Friedrich Kiesler (Grand Palais, Parijs, 1925). In de wiskunde ontstaat in de zelfde periode de zgn. “Spons” van Menger (1926, genoemd naar haar bedenker, de wiskundige Karl Menger), die geruime tijd nadien de basis vormt van de kubus (1974) van Ernő Rubik. Architecten die zich d.m.v. hun werk verdiept hebben in het concept van ‘suspended space’ [‘opgeheven’, ‘hangende ruimte’] en in het zich losmaken van het dwingende principe van de zwaartekracht en tot het ontstaan van aangrijpende ruimtelijke constellaties zijn o.m. Peter Eisenman (“Cannaregio Project”, Venetië, 1980, “FIN D’OU T HOU S”, 1983, “Guardiola House”, Santa Maria del Mar, Spanje, 1988-1989) en Daniel Libeskind (Joods Museum, Berlijn, 1989-1999). Daarnaast is er het werk van Steven Holl dat teruggrijpt naar mathematische principes; zo is “Simmons Hall” (M.I.T., Cambridge, Mass., USA, 1998-2002) geïnspireerd op de bovenvermelde “Spons van Menger” én tevens een aangrijpende ruimte- en schaalervaring die elk traditioneel architecturaal referentiekader overstijgt. Het werk van Jan De Cock (“Randschade”, SMAK Gent, 2002, “Minato-ku”, Tokyo, 2005) met het ‘Denkmal’-concept als locatie-specifieke plastisch-architecturale interventie die de ruimtelijke karakteristieken van bestaande gebouwen in vraag stelt en ‘omver werpt’ vormt tevens een aanzet tot verder onderzoek. Het werk van Honoré d’O (“Tant Pis”, 2005; Installatie, Charleroi, 2006) verbindt op poëtische wijze ruimte- en tijdservaringen.

Belangrijke muzikale voorbeelden situeren zich o.m. in het werk van Charles Ives. Zijn composities “Central Park in the Dark” (1906), “The Unanswered Question” (1906) en “Three Places in New England” (1914) gelden als baanbrekende voorbeelden van meerdimensionele tijdsorganisatie door het simultaan combineren van diverse texturale lagen met autonome snelheden en eigen ritmische karakteristieken. Gelijkaardige procédés zijn aanwezig in “Zeitmaße” (1956) en “Gruppen” (1957) van Karlheinz Stockhausen, de Tweede Symfonie (1967) van Witold Lutoslawski, “Stille und Umkehr” (1970) en “Die Soldaten” (1965) van Bernd Alois Zimmermann, de “Etudes voor Piano” (Premier Livre, 1985; Deuxième Livre, 1994; Troisième Livre, 1995–2006), “Kamerconcerto voor 13 instrumentalisten” (1970), en “Continuum” (1968) van György Ligeti, “Piano Phase for 2 pianos” (1967) en “Drumming” (1970–71) van Steve Reich, het Eerste Strijkkwartet (1996), de Eerste Symfonie (1989) en Tweede Symfonie (2000) van John Corigliano, en “Decasia” for orchestra (2001) van Michael Gordon.

Vanuit muzikaal-temporeel oogpunt is het werk van architecte Zaha Hadid bijzonder inspirerend vanwege haar wervelende, dynamische structuren.

Transdisciplinaire samenwerkingsverbanden en projecten tussen architectuur en muziek worden op schitterende wijze gestalte gegeven door architect Le Corbusier en componist Edgar Varèse (“Philips paviljoen”, Brussel, 1958), componist Karlheinz Stockhausen en architect Fritz Bornemann (“Kugelauditorium”, Osaka, 1970), en componist Morton Feldman en architect Philip Johnson (“Rothko Chapel”, Houston, 1971).

Jeroen D'hoë 24/9/10 08:27

Verwijderd: Jan De Cock en Honoré d'O zullen installaties verbonden aan case-studies in het kader van dit onderzoeksproject mede ondersteunen. : ???

Luigi Nono's werk "A Carlo Scarpa, Architetto ai suoi infiniti possibili", 1984, is vermeldenswaard als crossover tussen de disciplines muziek en architectuur, in essentie als een eerbetoon van de componist Nono aan het oeuvre van de architect Scarpa.

ONDERZOEKSMETHODE(S) [= "HOE?"]

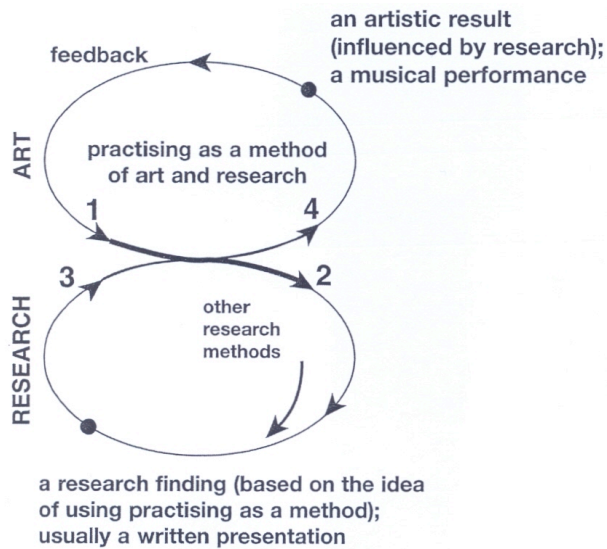
Beseffend dat zwaartekracht en tijd uiteindelijk *niet feitelijk* zullen opgeheven kunnen worden, tast dit onderzoeksproject het spanningsveld tussen het virtuele/illusoire en het realistische (toch) minutieus af, op zoek naar (VERRUILENDE METHODES bruikbaar in) nieuwe artistieke processen en toepassingen.

Voorgesteld onderzoeksproject beoogt door middel van CASE-STUDIES de virtualiteit en de illusie (virtuele condities) te onderzoeken en hierdoor beperkende realistische wetmatigheden (zwaartekracht en unidirectioneel tijdsverloop) te overstijgen of te omzeilen en de graad van experimentaliteit op te drijven en tot meer 'risicovol onderzoek' te komen. Deze case-studies vormen het kernaspect van de methode waarmee dit artistiek onderzoeksproject wordt uitgevoerd.

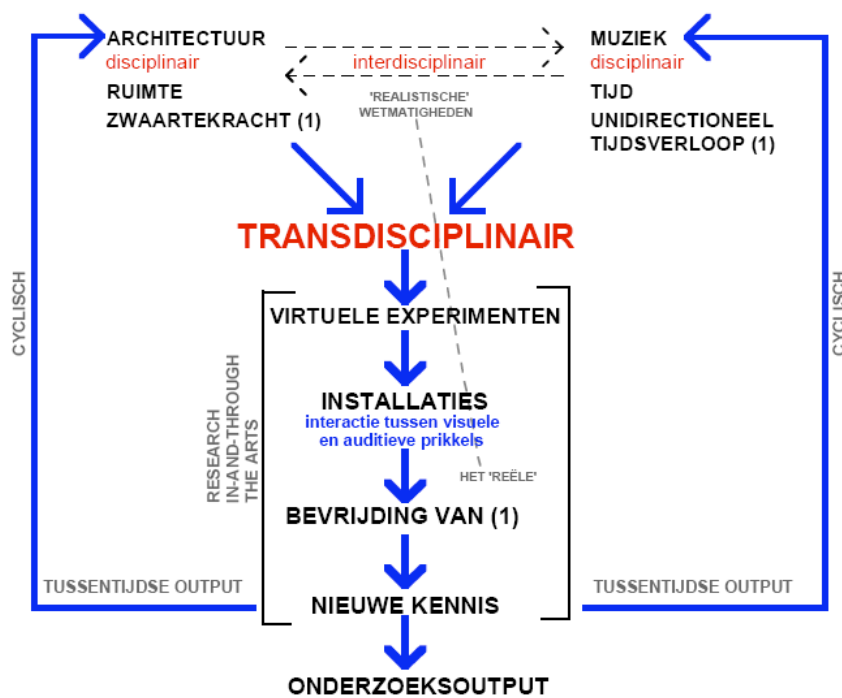
Deze methode genereert onderzoeksresultaten die we TERUGKOPPELEN NAAR DE ARTISTIEKE PRODUCTIE van dit onderzoeksproject en naar de artistieke praktijk in bredere zin – op die manier inherente realistische condities 'tartend'! Deze cyclische wisselwerking tussen kunstpraktijk en case-study refereert aan de wisselwerking tussen kunstpraktijk en onderzoek in het schema over 'artistiek onderzoek'² van Kari Kurkela [cf. schema 3: Kari Kurkela's schema van ARTISTIEK ONDERZOEK].

² Kari Kurkela, "A Case Study of a Practical Research Environment: Sibelius Academy", Helsinki, in "The Music Practitioner: Research for the Music Performer, Teacher, and Listener", ed. Jane W. Davidson, Ashgate, Aldershot, 2004, p. 61.

Schema 3: Kari Kurkela's schema van ARTISTIEK ONDERZOEK

Schema 4: ONDERZOEKSMETHODE

Centraal hierbij zijn het 'artistiek experiment' (in verhouding tot het doelgericht creëren in artistieke praktijk) en de artistieke ervaring van de artistieke onderzoeker, die hij/zij enkel kan ondervinden vanuit de artistieke praktijk zelf³.

Door het 'experimenteel' – via *trial and error* – uitproberen (met de nodige ruimte voor serendipiteit) van (tussentijdse) onderzoeksinzichten, wordt de waarde ervan al dan niet gevalideerd en verder geïntegreerd in het verdere onderzoeksproces. "The proof of the pudding is in the eating".

De onderzoeksmethode stoelt op de volgende geïntegreerde componenten.

(1) Intense BESPREKINGEN (1ste onderzoeksjaar, 2008-2009) met als opzet inzicht te verwerven in de artistieke werking en het onderzoek in mekaars disciplines die uitmonden in

(2) eerste concrete toetsstenen en toepassingen onder de vorm van TRANSDISCIPLINAIRE DOCEERSESSIES/WORKSHOPS aan de studenten van het 1ste jaar Bachelor architectuur (Sint-Lucas Architectuur, Gent, 1ste semester 2009-2010) over het concept 'compositie' en haar praktische uitwerking en toepassing. Hierin stimuleren en ondersteunen de twee respectieve disciplines (architectuur en muziek) mekaar structureel door een gemeenschappelijke doelstelling voorop te stellen, artistiek te onderzoeken en deze uiteindelijk te creëren/realiseren. Tijdens deze transdisciplinaire DOCEERSESSIES/WORKSHOPS worden enerzijds (eerder verworven) onderzoeksresultaten gedeeld met en getoetst aan de artistieke ervaringen en inzichten van de studenten (tussentijdse disseminatie in het artistieke onderzoeksveld) en leiden deze testmomenten betreffende de onderzoeksmethode en –resultaten op hun beurt tot het bijsturen van het onderzoeksproces. 70 parallelle case studies (1ste jaar Bachelor architectuur, Sint-Lucas Gent) dienen namelijk als INTERACTIEF KLANKBORD om de tussentijdse NEW FEET FOR 5 YEARS A MINUTE onderzoeksuitgangspunten toe te passen en te evalueren. Hierbij worden de studenten architectuur met name gestimuleerd om transdisciplinair te "luisteren" (ter verrijking van het louter discipline-eigen "kijken") naar hun eigen architecturale maquette, als METHODE tot het realiseren van een "nieuwe" (dimensie in een eigen) architectuurcompositie.

(3) Deze transdisciplinaire doceersessies/workshops stromen rechtstreeks door in CREATIESESSIES van het artistiek onderzoeksteam van NEW FEET FOR 5 YEARS A MINUTE waarbij Jo Van Den Berghe en Jeroen D'hoë als onderzoekspromotoren gezamenlijk architecturaal-muzikale MODULES EN COMPOSITIES ONTWERPEN. Vervolgens demonstreren/briefen zij deze modules en composities aan onderzoeksmedewerkster Annemie Demeulemeester, die hiervan materiële en/of virtuele DOORONTWIKKELINGEN maakt, en realiseert videokunstenaar en projectmedewerker Frank Beekman een ARTISTIEKE VISUALISATIE op basis hiervan. Het onderzoeksteam finaliseert tenslotte in algemeen overleg het gerealiseerde audiovisuele artefact.

Jeroen D'hoë 24/9/10 08:29

Verwijderd:

Jeroen D'hoë 24/9/10 08:29

Verwijderd:

Jeroen D'hoë 24/9/10 08:30

Verwijderd: in overleg

³ zoals Bethany Lowe stelt in haar essay "On the Relationship between Analysis and Performance: The Mediatory Role of the Interpretation" in "Indiana Theory Review" 2003, 24, 47-94.

Ter illustratie een mailfragment van Jo Van Den Berghe als momentopname uit de communicatie tussen de onderzoekspartners aangaande de audiovisuele link in de compositie *Wekking*: “[...] de ruimtelijkheid van de beiaard van Mol”? Misschien een goede aanzet, maar als we nu eens een 'polytoop' zouden maken die vertikaal staat en blijft 'stijgen' (met de camera erlangs filmen), een maquette van een 'tour sans fin', die we wel liggend maken, en er met de camera in een zeer langzame beweging langs filmen, en vervolgens dit beeld 90° draaien zodat het de verfilming van een oneindig lange = hoge toren wordt, waarvan de compositie synchroon met de muzikale compositie doorontwikkelt? Want anders dreigen we veel beelden van anderen te krijgen en te weinig beelden van mijzelf. Als jij deze optie ziet zitten wil ik zo aan die compositie beginnen!

Kan jij de 'Wekking'-compositie ook in de lengte nog uitbreiden, tot het ontstaan van repetitieve loops die successief achter elkaar 'inrollen' in het spel dat intussen 'live' ook wordt gespeeld?

Dat die 'eindeloze maquette' dan ook opgehangen wordt in de Kamermuziekzaal lijkt mij ook zeer aantrekkelijk als beeld en als illustratie van wat wij doen. Onder die eindeloze toren dan een grote spiegel op de vloer leggen, en bovenaan ook, en weet je wat we dan krijgen ... : jawel: hemelse 'muziek'!

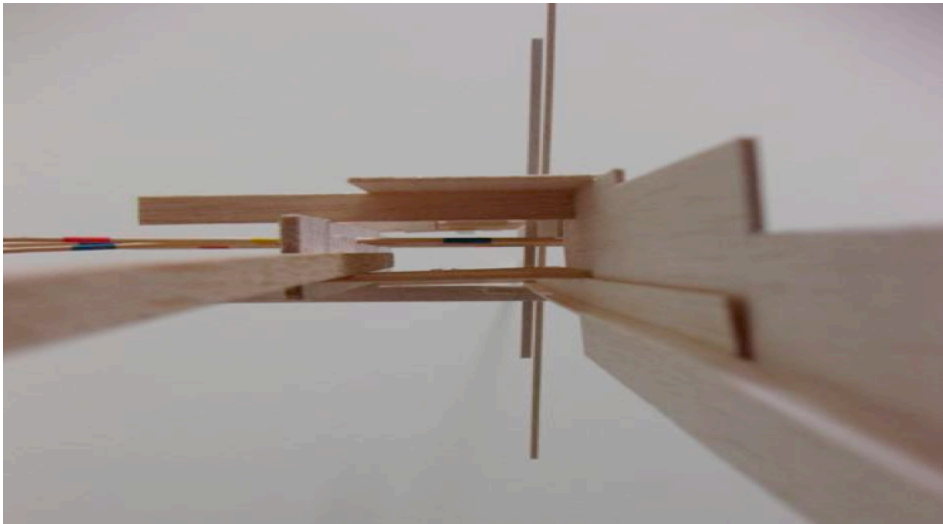
En misschien moeten we dan een horizontaal zusje van deze verticale toren maken, die we dan opstellen van in de kamermuziekzaal, en die door de openstaande deuren doorloopt tot in het foyer of tot God-weet-waar in Brugge?

Als we die twee kunnen maken, hebben we dan mogelijk een schitterend onderzoeksresultaat?

In die twee dan digitale beelden maken van de bewegende waarnemer die daar doorheen wandelt, met 'kantelingen' (vloer wordt wand, etc.), en deze beelden projecteren tijdens het concert, en in het foyer een uitgebreide tentoonstelling van schetsen, proefmaquettes, studentenwerk,...als illustratie van het onderzoeksproces?

En stel je hierbij de exponentiële versie voor van de schetsen die ik vorige zomer gemaakt heb...⁴

⁴ Creatieve respons na beluistering van de muzikale compositie *Wekking* (Jeroen D'hoë) in mail van Jo Van Den Berghe aan Jeroen D'hoë, 08-10-2009.

(4) De onderzoekers presenteerden ter gelegenheid van het TOONMOMENT op 2 april 2010 (Kamermuziekzaal, Concertgebouw Brugge) een aantal TUSSENTIJDSE ONDERZOEKSRÉSULTATEN aan een publiek. De composities werden getoond in een combinatie van bewegende beelden, de neerslag van de hierboven omschreven compositiesessies met de twee hoofdonderzoekers, die vervolgens intensief werden doorontwikkeld tot een audiovisuele toepassing van bewegende beelden (video), gesynchroniseerd met de muzikale compositie, en vice versa.

Aldus heeft dit toonmoment aan de onderzoekers de gelegenheid geboden een aantal tussentijdse resultaten aan een publiek voor te leggen, enerzijds als GETUIGENIS van een fase in een onderzoeksproces, anderzijds als opportuniteit tot het verwerven van FEEDBACK van belangstellenden, artiesten (architecten, componisten, docenten compositie in beide disciplines, etc.) en artistieke onderzoekers. Het is een *testcase* die de onderzoeksprocessen van buitenaf heeft geïnformeerd en bijgestuurd, van een klankbord voorzien.

Het toonmoment bestond uit een lezing die toelichting verschaftte in het “wat, hoe en waarom” van dit artistiek onderzoeksproject en een inzicht gaf in het lopende onderzoeksproces zelf. Deze lezing werd ondersteund door visuele en auditieve illustraties van processen en tussentijdse resultaten. Zo kon ondermeer zichtbaar worden gemaakt op welke manier composities tot stand komen in een transdisciplinaire context.

Het geheel werd afgerond met een synthesesmoment waarin het woord zich behoedzaam in de coulissen terugtrok om baan te ruimen voor de synesthesie tussen beeld en klank, in een bewust ontregelend audiovisueel spektakel, waarin de toeschouwer deelnemer werd door de specifieke manier waarop klank en beeld tot hem werden gebracht en de bewust ontwikkelde ruimtelijke setting waarin dit zich afspeelde, en van meet af aan een onderdeel vormde van de composities zelf. De ruimtelijke karakteristieken van de Kamermuziekzaal van het Concertgebouw, onder andere op basis van de proportionering, de dimensionering en de specifieke circulatiemogelijkheden van deze ruimte waren hierin bewust geïntegreerde actieve

ontwerpcomponenten en welgekozen onderdelen in functie van het compositorische gebeuren zelf.

Dit toonmoment **was** zorgvuldig voorbereid door de staf en de equipe van Concertgebouw Brugge, in nauw overleg met het onderzoeksteam. Afgezien van het belang dat de onderzoekers hechten aan de opportuniteit van dit toonmoment als klankbord en showcase is dit slechts een voorafspiegeling van wat dit team voor ogen heeft voor het finale *concertevent* in het voorjaar van 2011. Het toonmoment vormde een belangrijke tussenstap in een globale ontwikkeling, waarvan de synthese op het einde van dit lopende onderzoeksproject aan het publiek zal worden voorgesteld. Het intussen gestaag verder werken in de synesthesie van de transdiscipline **wordt, zoals zo vaak in de artistieke creatie, voortgestuwd door het vermoeden dat dit zal leiden tot nieuwe inzichten, die zich op hun beurt vertalen in nieuwe composities.**

Jeroen D'hoë 24/9/10 08:30

Verwijderd: is in de voorbije maanden

Jeroen D'hoë 24/9/10 08:31

Verwijderd: leidt hopelijk onverminderd

Jeroen D'hoë 24/9/10 08:31

Verwijderd: Of in omgekeerde volgorde: door het serieel maken van nieuwe composities komen tot nieuwe (artistieke) inzichten.